NECROPOLE MEDIEVALE DIN CÎMPIA ROMÂNĂ
SECOLELE XIV—XVI
I — POPULAȚIA RURALĂ

LAURENȚIA GEORGESCU

Necropolele din vatra satelor de cîmpie sînt sursa cea mai importantă pentru studiul problemelor demografice, izvoare certe care stau la baza cercetării istoriei unui popor.

Informațiile istorice și descoperirile arheologice pun în lumină o societate evoluată, cu așezări permanente, de agricultori, crescători de vite, păstori și meșteșugari care trăiau în majoritate în obști satești.¹

În cele ce urmează că prezentăm unele considerații antropologice în urma studiului comparativ a unor necropole medievale care au aparținut unor așezări care au luat ființă ca rezultat al înmulțirii așezărilor de la sud de Carpați în „Centrul Cîmpiei Române”, sate aflate în majoritatea în zona drumurilor către Dunăre și atestate de hrisoavele și documentele interne² pînă către secolul al XVIII.

Grupurile umane care au folosit multiplele așezări și necropole aparțineau aceluiași neam, aveau aceeași cultură și s-au dezvoltat în condiții sociale și politice asemănătoare, diferențele de la un grup la altul care au rezultat în urma studiului antropologic fiind minime, datorindu-se mai ales particularităților fiecărei așezări.

Foarte important în aprecierea rezultatelor este metoda întrebuintată de arheolog în cercetarea de teren, dacă este o descoperire întâmplătoare, o săpătură de salvare sau o cercetare exhaustivă a zonei sau microzonei reperate, sau dacă tot materialul descoperit a parvenit spre studiu antropologicului.

Să nu uităm totuși că, în decursul timpurilor, datorită unor aspecte de ordin climatic fortuit, în unele zone au intervenit decapări de teren sau distingerea parțială a unor așezări și necropole în urma inundațiilor. De aici și pînă la crearea unui nou nucleu-sat de supraviețuire nu a fost decît un „pas”. Dar acest lucru nu înseamnă că s-a trecut în studiul acestor necropole peste particularitățile locale (care vor face obiectul altui studiu) Obiectivele cercetării paleoantropologice au o motivație extrem de serioasă politico-istorică, devenind document de bază al cercetării demografice³

Deși inegale ca mărime, cele 17 serii studiate sînt suficiente pentru caracterizarea demografico-antropologică a populațiilor care au viețuit în arealul pe care l-am studiat pentru epoca respectivă.*

Urmărind modul în care se reflectă indicii tabelelor de mortalitate la fiecare dintre seriile studiate, am căutat să desprindem în ce măsură eșantionul realizat astfel poate fi considerat drept un dot marlor corespunzător unei realități istorice și corespunzînd unui factor primar de caracterizare demografică a populației rurale din Centrul Cîmpiei Române a Țării Românești.

Din materialul studiat de noi ies în evidență următoarele :

¹ Hurmuzaky — Documente privitoare la istoria românilor, vol. X—XIV, București, 1915—1919.
Iorga N. — Istoria Românilor, vol. III—VI, Buc., 1937—1939; Istoria României, vol. II., Ed. Acad. R.P.R., 1962; Documente privind Istoria României, A. B. C., sec. XII — XVIII, Țara Rom., Moldova și Transilvania, Acad. R. P. R., 1962.

² Vlad D. Matei — Colonizarea rurală în Țara Românească și Moldova în sec. XV—XVIII, Ed. Acad., Buc., 1937.

Grupele de vîrstă 0—14 ani sînt insuficient reprezentate, ducînd la o creştere artificială a speranţei de viaţă la naştere, probabil ceva mai scăzută în epocile cu datări mai mici, aşa cum Dardu Nicolaescu Ploşor şi Wanda Wolsky³ subliniază în studiul făcut pe subiecţii necropolelor de sec. IV din Muntenia. Virful curbei de mortalitate se plasează în grupa adultă, grupa matur I (30—40 de ani) menţinîndu-se ridicată (speranţa de viaţă = 35,5 ani), ca apoi să scadă în intervalul de vîrstă al grupei matur II (40—50 de ani), descrescînd pînă la rarii subiecţi de 65—70 de ani găsiţi în necropole. În lucrarea menţionată mai sus, se subliniază, corelarea numărului de supravieţuitori cu creşterea posibilităţilor de deces şi scăderea posibilităţilor de supravieţuire o dată cu atingerea vîrstei adulte. Se consideră drept un model arhaic de mortalitate înregistrat la seriile preistorice, la seriile de sec. III—IV e.n. ca şi pe cele pe care noi le-am găsit la unele populaţii feudale⁴.

În studiul făcut de Ioana Popovici asupra materialului rezultat din cercetarea de la Bragadiru — Zimnicea⁵ (regiune cu continuitate de locuire din neolitic pînă în zilele (noastre) se consideră că eşantionul are unele analogii cu seria contemporană de la Străuleşti, noi avînd unele reţineri în ceea ce priveşte speranţa de viaţă pentru grupa de vîrstă 0—14 ani (=32,10 ani), ca şi pentru grupa de vîrstă de 20—30 de ani (=20,6 ani). Deoarece este o săpătură de salvare nu se poate estima decît cu foarte mare aproximaţie volumul real al subiecţilor înhumaţi (cercetarea arheologică a beneficiat de un arheolog foarte bun în persoana lui Gh. Bichir).

Pe un material studiat de noi, provenit din necropola de la Birzeşti-Bucureşti, de abia unind eşantioanele 1982—1984 noi am putut lucra speranţa de viaţă, deoarece această necropolă care se întindea pe 2 000 m², nu este exhaustiv cercetată. De abia în stadiul de faţă al cercetărilor⁶ putem să ne pronunţăm în ceea ce priveşte longevitatea, probabilitatea de deces. Există apropieri foarte mari între cercetarea de la Străuleşti şi Birzeşti. Frecvenţa distribuirii femeilor şi bărbaţilor arată un surplus de subiecţi masculini atît în cele două necropole de la Străuleşti cît şi în necropola Birzeşti şi Măneşti I cu aceeaşi datare. Cercetarea arheologică a fost făcută de aceiaşi arheologi Panait I. Panait şi Aristide Stefănescu (vezi Tabelele I şi 2 în care am inclus necropolele intrate în studiul comparativ)⁷.

Speranţa de viaţă în intervalele infans I. la Străuleşti I este de 23,9 ani, la Străuleşti II este de 29,0 ani, la Birzeşti este de 28,6 ani, la Măneşti I este de 30,2 ani, iar la Cernica 32,4 ani.

Dacă luăm al doilea interval cu mortalitate ridicată, acela dintre 20—30 ani, vom vedea cum scade speranţa de viaţă, la Străuleşti I la 21,6 ani, la Străuleşti II la 22,0 ani, iar la Birzeşti la 23,2 ani, la Măneşti I 20,6 ani, iar la Cernica la 23,4 ani⁸.

Profitul mortalităţii, durata medie de viaţă şi probabilitatea de supravieţuire la fiecare grupă de vîrstă au fost calculate cu ajutorul tabelelor de mortalitate⁹. Chiar dacă nu lucrăm pe tabelele de mortalitate unde rezultatele cercetării demografice antropologice româneşti se încadrează în tabloul lumii medievale¹⁰, repartizarea pe grupele biologice de vîrstă ne-a subliniat mortalitatea ridicată la grupele de copii şi femei tinere, ca şi procentul redus al celor ce ating 60—70 de ani.

Astfel, la Străuleşti avem o mortalitate de 45,96% între 0—14 ani, de 21,62% între 20—40 de ani şi de 5,40 % peste 60 de ani; la Străuleşti II, respectînd intervalele sus

³ Nicolăescu Ploşor D. şi Wolsky Wanda — Necropolele de sec. IV e.n. din Muntenia. Elemente de analiză demografică comparată, în S. C. A., T. 9, Nr. 2, 1979.

⁴ Georgescu Laurenţia — Unele aspecte privind populaţia evului mediu. Comunicare — Sibiozia, 1986.

⁵ Popovici Ioana — Necropola feudală de la Bragadiru — Zimnicea (sec. XVI). Observaţii antropologice, în S.C.A., T. 6 Nr. 2, 1969.

⁶ Georgescu Laurenţia — Necropola feudală de la Birzeşti — Bucureşti, în Materiale şi cercetări arheologice, 1985.

⁷ Georgescu Laurenţia — Necropolele feudale de la Măneşti — Buftea, în Rev. „File de Istorie”, Buc., 1978, şi în vol. „Materiale şi cercetări arheologice”, Oradea, 1979; Materiale şi cercetări arheologice, Ploieşti 1984.

⁸ Bolezatu D. şi Gh. Stefănescu — Caracterizarea antropologică a cîmîtîrului feudal de la Cernica — Sec. XVI — XVIII, SCA, IX, 1975.

⁹ Casady G., Nemeskery — History of human life span and mortality, Budapesta, 1970.

menționate avem : 34,65%, 24,72%, 6,54% ; la Birzești (cercetare în continuare) avem următoarele procente pe aceleași grupe : 34,12%, 45,16%, 4,54% ; la Cernica avem pe aceleași intervale : 27,58%, 27,58% și 4,61%. În mod special am lăsat Mănești¹⁰ la urmă care are apropiieri destul de mari de Străulești I¹¹ în primul interval și anume o mortalitate de 47,1%, în al doilea interval de 48,1%, iar în al treilea interval de 4,8 %.

Structura pe grupe de vîrstă a loturilor studiate, reflectă condițiile de viață familială și de grup a fiecărei comunități sătești în parte, pentru că, „nivelul economico-cultural al societății determină evoluția biologică a morții”¹². Condițiile în care au trăit populațiile cercetate în epoca respectivă nu se deosebeau prea mult. Deosebiri se găsesc în cadrul necropolelor situate pe un interval de timp mai mare, în aceeași zonă de locuire și înhumare cum este cazul necropolelor Străulești I—II¹³, Mănești I—II—III¹⁴ și Birzești¹⁵, necropole de foarte mare importanță pentru studiile de istorie arheologică și antropologie-demografie.

La sudul arealului de cercetare a fost descoperită o necropolă medievală, Radovanu¹⁶ aparținînd secolelor XV—XVIII, care pînă la această dată ne-a dat spre studiu 16 subiecți. O particularitate a acestei necropole, este faptul că din 161 de înhumați, 76 sînt copii sub 14 ani (46,20 %), numărul copiilor care mor în primul an de viață în necropola de la Radovanu depășind cu mult (13,66%) pe cel înfîlînit pînă acuma nu numai în necropolele care au făcut obiectul studiului nostru, ci și în cele descoperite pe tot teritoriul țării. Ținînd seamă că repartiția pe grupele mari de vîrstă a adulților ne dă apropiieri foarte mari de cele din cimitirele studiate de noi, iar din studiul arheologului Maria Comșa reiese necesitatea continuării cercetărilor de teren, presupunem în acest caz, că frecvența foarte mare a copiilor decedați în primul an de viață poate avea un caracter întâmplător, eu atît mai mult că din analiza comparativă a datelor metrice rezultă o mare asemănare între subiecții seriei de la Radovanu¹⁶ și cei de la Străulești I—II și Cernica¹ de care apropiierile sînt foarte mari. Concentrarea în intervalul grupelor a unor însușiri fizice particulare poate fi datorat și condițiilor specifice de dezvoltare a acestor mici comunități în care căsătoriile se efectuau frecvent între membrii satului respectiv.

În aceeași zonă sudică, spre est, la Coconi¹⁷, s-au descoperit trei cimitire medievale aparținînd secolelor XIV—XV cu un material osteologic uman foarte prost conservat. Stațiunea Coconi nu a dat spre studiu de cît 9 subiecți.

La nordul arealului de cercetare, pe valea Teleajenului, în stațiunea timpurie de sec. IX—X de la Bucov, s-a descoperit un cimitir aparținînd secolului al XIV-lea (arheolog Maria Comșa). Subiecții sînt atît de puțini încît nu pot lua în considerație de cît cu titlul informativ datele¹⁸ celor 31 de înhumați privitor la speranța de viață, procentajele putînd duce la interpretări eronate, comparativ, și anume : mortalitatea copiilor între 0—14 ani este de 45,16% ; între 0—7 ani este de 35,6% ; mortalitatea adulților între 20—

¹⁰ Pascu Șt. — Demografia istorică, în *Populație și societate*, Dacia, 1970.

Pescaru Al. — Elemente de demografie, Ed. Șt. Buc., 1968.

¹¹ Panait I. Panait — Așezarea feudală Străulești, în *Cercetări arheologice*, București, 1955.

Panait I. Panait — Începuturile orașului București în lumina cercetărilor arheologice, București, V, 1969.

¹² Ștefănescu Aristide — Cercetarea arheologică a satului Mănești-Buștea din sec. XIV—XV, în *Materiale și cercetări arheologice*, Oradea, 1979, Tulcea 1982, în *Rev. Cercetări arheologice*, București, 1981, *Materiale și cercetări arheologice*, Buc., 1983.

¹³ Popovici Ioana — Cimitirele de la Străulești. Analiză demografică în SCA, 10, 1, 1973.

Popovici Ioana și M. Șt. Udrescu — Date comparative asupra unor populații medievale din Cîmpia Română, în SCA, IX, 1975.

¹⁴ Georgescu Laurenția — Necropola feudală de la Mănești I—II—III, în *Materiale și cercetări arheologice*, 1985.

¹⁵ Georgescu Laurenția — Unele considerații privind tipologia așezărilor sătești, *Comunicare — Călărași*, 1985.

¹⁶ Popovici Ioana și Georgescu Laurenția — Contribuții antropologice la studiul populației feudale. Cimitirul de la Radovanu, în SCA, T. 12, 1975.

¹⁷ Botezatu D. și Gh. Ștefănescu — Studiul antropologic al scheletelor de la Coconi (sec. XIV—XV), în SCA, T. 6, nr. 2, 1969.

¹⁸ Popovici Ioana — Notă asupra scheletelor descoperite la Bucov (sec. XVI—XVIII), SCA, T. 10, 1, 1973.

40 de ani este de 19,36 %, iar a celor de peste 60 de ani de 12,90 % ; speranța de viață în grupa 0—7 ani este de 25,1 ani, iar în grupa de 20—30 ani este de 26,1 ani.

În anii 1986—1987 au intrat în studiul nostru necropolele din Dealul Piscului¹⁹ Ordoreanu²⁰ și Poșta^{20/bis} (vezi Tabelul Nr. I și II) cu nu prea mulți subiecți. Deoarece Dealul Piscului este o cercetare în continuare (în acest an ne-au mai parvenit spre studiu 24 de subiecți), dăm orientativ datele la toate cele trei necropole menționate mai sus, pe grupe de mortalitate. Necropola de la Poșta : mortalitatea la copii între 0—14 ani este de 15,15 %, la adolescenți este de 9,9 %, la femei și bărbați este separat de 18,18 % cu două cazuri de nedeterminări din cauza proastei conservări (9,9 %). Necropola de la Ordoreanu : avem o mortalitate de 39,13 % la copii, de 34,7 % la femei și de 26,08 % la bărbați (raportate la un eșantion de 23 de subiecți). Necropola din Dealul Piscului ne-a dat următoarele date mai echilibrare pe eșantion : 22,22 % la copiii între 6—14 ani, 33,33 % la femei și 41,6 % la Bărbați.

Profilul mortalității, durata medie de viață și probabilitatea de supraviețuire la fiecare grupă de vîrstă la cele trei eșantioane menționate mai sus au a nalogii cu seriile de la Bragadiru—Zimnicea, Străulești, Mănești, Bîrzești (zona I).

Sub raportul analizei antropologice comparate se constată că majoritatea subiecților din seriile studiate din punct de vedere tipologic prezintă toate formele obișnuite ale cîmpiei muntene a tipului europoid cu unele excepții montane aparținînd vechilor alpini, așa cum arătau ei la Bucov acum cîteva sute de ani, cu unele elemente protoeuropide ca cei de la Coconi, Străulești I—II, Ceptura²¹. Fondul mediteranean, ușor mezoprogmat cu calotă frecvent brahicrană sau dolicoceană este prezent și în cimitirele de la Străulești Bragadiru—Zimnicea, Coconi, Mănești I—II—III²², Bîrzești²³, Dealul Piscului²⁴, Ordoreanu²⁵, unde s-au putut observa mai atent detaliile care nu se pot preciza datorită stării de conservare la Poșta, Renie²⁶, Grozăvești și Cireșanu²⁷.

Între aceste condiții rurale este o unitate, aparțin aceluiași neam, aveau aceeași cultură, s-au dezvoltat în condiții sociale și politice asemănătoare, diferențele care există nu sînt la nivel populațional ci la nivel de eșantion statistic.

Datele menționate mai sus, caracterizează populația satească din zona pe care ne-am propus să o studiem — Centrul Cîmpiei Române —, sate, care în timp au dus la formarea marilor centre rurale și urbane din Țara Românească, importante din punct de vedere istoric, politic și comercial.

¹⁹ Ciuceanu Radu — Cercetări arheologice la Dealul Piscului, în Cercetări arheologice, 1985.

²⁰ Ștefănescu A. — Necropola medievală de la Ordoreanu. Raport în Cercetări arheologice, 1984.

^{20/bis} Ștefănescu A. și D. Ocheșanu — Săpături în stațiunile arheologice medievale de pe Argeș din zona Poșta-Butulugeni, 1983, în Materiale și cercetări arheologice, Timișoara, 1987.

²¹ Georgescu Laurenția și Dan Lichiardopol — Necropola medievală de la Ceptura. Date arheologice și antropologice în Anuarul Muzeului de Istorie și arheologice din Ploiești, 1986.

²² Panait I. Panait și Ștefănescu A. — Relațiile orașului București cu satele învecinate, în Muzeul Național, II, 1975.

Georgescu Laurenția — Cimitirele medievale de la Mănești-Buftea, Comunicare la Sesiunea „Buftea”, 1982, 1983.

²³ Georgescu Laurenția — Necropola feudală de la Bîrzești, Sesiunea Inst. V. Babeș, Antropologie, 1981, 1985.

²⁴ Georgescu Laurenția — Necropola medievală din Dealul Piscului, în Rev. „București”, V, 1990, sub tipar.

²⁵ Georgescu Laurenția — Considerații preliminare privind populația satului medieval Ordoreanu de la Rîul Argeș. Studiul comparativ, în Materiale și cercetări arheologice, Pitești, 1988 ; sub tipar.

²⁶ Georgescu Laurenția — Necropola feudală de la Oltenița Renie, în „Ilfov — File de Istorie”, 1978.

Șerbănescu Done — Necropola feudală de la Oltenița Renie, în „Ilfov — File de Istorie”, 1978.

²⁷ Georgescu Laurenția — Necropola feudală de la Grozăvești, în SCA, Tom. 13, 1976, și în Cercetări arheologice în București, vol. III, 1981.

Georgescu Laurenția — Necropola de secol. XV—XVI de la Cireșanu — Prahova, în Analele Muz. Ist. Ploiești, 1991, sub tipar.

Necropole medievale din Cîmpia Română*)

- Populația rurală -

Necropola	Nr. caz	Secol	Autorii studiul antropologic
Birzești	164	XVI	Georgescu Laurenția
Ceptura	67	XVI	Georgescu Laurenția
Cireșeanu	7	XV - XVI	Georgescu Laurenția
Dealul Piscului	36	XV	Georgescu Laurenția
Grozăvești	22	XVI	Georgescu Laurenția
Mănești I.	54	XV - XVII	Georgescu Laurenția
Mănești I - III	213	XIV - XV	Georgescu Laurenția
Ordoreanu	23	XVIII	Georgescu Laurenția
Poșta	22	XVIII	Georgescu Laurenția
Renie	24	XVI	Georgescu Laurenția
Bragadlru-Zimnicea	52	XVI	Popovici Ioana
Bucov	31	XVI	Popovici Ioana
Cernica	87	XV - XVIII	Botezatu D., Gh. Ștefănescu
Coconi	9	XIV - XV	Botezatu D., Gh. Ștefănescu
Radovanu	164	XV - XVII	Popovici Ioana, Georgescu Laurenția
Străulești I.	74	XIV - XV	Popovici Ioana
Străulești II	258	XVI	Popovici Ioana
Total cazuri	1 474		

*) Necropolele ca Plua Petril, Cîmpul Lung etc., care însumează peste 1 000 de morminte, vor forma obiectul unei alte lucrări privind populația urbană medievală.

Tabelul nr. 2

Necropolele medievale din Cîmpia Română

- Populația rurală -

Necropola	Secol	Nr. caz.	Autorii studiului arheologic
Birzești	XVI	164	Panait I. Panait și Aristide Ștefănescu
Ceptura	XVI	67	Lichiardopol Dan
Cireșanu	XV - XVI	7	Teodorescu Victor și Lichiardopol Dan
Dealul Piscului	XV	36	Ciurceanu Radu
Grozăvești	XVI	22	Ștefănescu Aristide
Mănești I	XV - XVIII	54	Ștefănescu Aristide
Mănești I - III	XIV - XV	216	Ștefănescu Aristide
Ordoreanu	XVIII	23	Ștefănescu Aristide
Poșta	XVIII	22	Ștefănescu Aristide și Ocheșanu Radu
Renie	XVI	24	Șerbănescu Done
Bragadiru-Zimnicea	XVI	52	Bichir Gheorghe
Bucov	XVI	31	Comșa Maria
Cernica	XIV - XVIII	87	Cantacuzino Gheorghe
Coconi	XIV - XV	9	Constantinescu Nicolae
Radoveanu	XV - XVII	164	Comșa Maria
Străulești I	XIV - XV	74	Panait I. Panait
Străulești II	XIV	258	Panait I. Panait

Total cazuri = 1 474

Les nécropoles villageoises sont les sources les plus importantes pour l'étude des problèmes démographiques, des sources certaines pour l'étude concernant l'histoire d'un peuple.

Les 17 séries étudiées sont suffisantes pour caractériser du point de vue démographique et anthropologique les populations qui ont vécu dans l'aire que nous avons étudiée.

Les dates mentionnées caractérisent la population rurale de centre de la Plaine Roumaine, villages qui dans le cours du temps ont contribué à la formation des grands centres ruraux et urbains de Valachie, centres importants du point de vue historique, politique et commercial.